

İmajoloji Disiplini Bağlamında Meta-Epistemolojik (Arizi-Küllü-Usul) Kritik Modeli ve Batı-ıngeci Metodolojinin Çıkması

ıAli Öztürk

ıDoç.Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, Türkiye, imajoloji@gmail.com

Özet

Son birkaç asırdır akıl, eleştiri, analitik gibi kavramlara özel referanslar verilerek bilgi, kaynağı, üretilme süreçleri, yargısı ve çıktısı bakımından muhasara edilmiştir. Zira modern dogmatik paradigmalarda akıl ve muadili belirlenimler esasen düşünüldüğü manada Ayine-i Sabite cinsinden pür-varlık nesnelere değillerdir. Bu kavramlar batılı epistemolojinin sahasında (donanım) yuva bulmuş, batının ihtiyaç ve tecrübelerine yaslanan (yazılım) ve ora üzerinden kurumsallaştırılmış (program) bir büyük sistemin parçası durumdadır. Batı-dışı toplumlar ise bu büyük sistematüğün türevleri üzerinden kendisini anlamının yolunu aramaktadır. Bu her şeyden önce bir epistemik-jedlagtır. Yani PC bilgisayarlar da Mekintoş programı çalıştırma çabasına benzer. Program çalışmayınca bilgisayarı döverek adam etmek gibi alaturka bir asimetrik epistemik-ironi açığa çıkmaktadır. İmajoloji bir yandan medeniyetlerin rehin aldığı bu büyük sistematüğün veri tabanlarına vararak yeniden tasnif etme çabasını güderken, diğer taraftan manipülasyon-epistemisini deşifre ederek bilginin kendi doğasında ve koordinatında anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır. Bu çalışma bu sorunlara tümücü meta-epistmik bir model ile çözümler önermeyi hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: İmajoloji, Analik ve Kritik, Batı, Doğu-İslam.

İmajoloji and Thought of Analytic

For the last few centuries, specific references to concepts such as reason, criticism and analytics have been made and information, resources, processes, judgment and output have been saved. In modern dogmatic paradigms, reason and equivalent determinations are not purely monumental objects in the meaning of "Ayine-i Sabite". These concepts are part of a large system that has found nests in the field of western epistemology (hardware), leaning on the needs and experiences of the west (software) and institutionalized through there. Non-Western societies are looking for ways to understand themselves through the derivatives of this great systematic. First of all it is an epistemic-jetlag. This study aims to propose solutions to these problems with a meta-epistmic model.

Keywords: Image, Analytical and Critical, Western, East-Islam.

Giriş Yerine: İmajoloji disiplinin Epistemolojik imkanları¹

İmajoloji; gerçekliğin, olgunun, kavramın ve/veya şeyin imgesel epistemolojisini katogorilere, periyodlara, havzalara bağlı olarak sistemliştirmek ve yüklemsele mümkün ve manipülatif ima, inşa ve okumaları metoda bağlamak üzere tarafımdan 2000'lerin başında geliştirilmiş ve olgunluğa kavuşturulmuş meta-multi-motodist bir disiplindir. Buna bağlı olarak da her tür beşeri faaliyet, saha, üretim ve bilgiyi, yeniden teorilendirmek, uygulamasını seçeneklere dayalı

¹ Bu çalışmada; İmajoloji: bir disiplin denemsi çalışmasından faydalanılmıştır. Eser bir disiplin iddiası olarak teklif edilmiştir. 2001'de yüksek lisans tezi olarak sunulmuş (büyük bir bölümü jüri üyeleri tarafından çok iddialı bulunduğu için tezdin çıkarılması istenmiştir ve öyle kabul edilmiştir), 2008'de Edim yayınlarında tamamı basılmış, 2013'de 2. Baskısı, gözden geçirilip yani eklerle birlikte Elis Yayınları tarafından yeniden basılmıştır.

Ayrıca bu metin 27 Nisan 2018'de İstanbul'da gerçekleştirilmiş II. Uluslararası Kritik ve Analitik Düşünme Sempozyumu kitabında yayınlanmış, gözden geçirilmiştir.

çoklu-pazılamak ve farklı mümkünöklere imkân tanımak ayrıca da bu süreçten seçenöklere dayalı fabrik çıktılarına ulaşmak üzere kurgulanmıştır.

İmajoloji disiplini bünyesinde üretilen ve geliştirilen imajist bilgi, bir tarafıyla da yüklemse bilgi olarak, bireyden medeniyete ve nihayet tüm beşeri faaliyet biçimlerini bilgi temelli kategorik olarak yatay ve dikey bağlamda kompartümanlaşan imgesel öbekler olarak formülizasyonu şeklindedir. Ayrıca buna bağlı olarak her türden gösterge ve metnin (her şey bir metindir) başkalaşması, yeni sentezlere kavuşması, başka bir aşamada başka içerik ve imge bütünlüğüne ulaşması ve karmaşıklaşmasının izlenim ve izlerini ilkeye bağlama çabasıdır. Kendine özgü birçok kategorisinin olmasının yanı sıra her tür beşeri faaliyeti bilinçli, yarı-bilinçli ve bilinç-dışı bağlamlarını imge-epistemik ilkelere göre yorumlama imkânına dayanmaktadır.

Bu süreç bilgiyi anlamamızda ne türden özel evreler meydana getirdi? Öncelikle bu tasnifin kendisinin de imajinatif bir durum olduğunu gözlemler isek, şu şekilde analiz edilebiliriz:

- 1-) İnsan doğa ilişkisi, insanın ilk üretim aşamasında kendi eylem ve rollerinin doğa ile etkileşimi ve bu şekilde anlamlandırılması, 'geleneksel ilkelin' insanda somutun – soyutlama eylemi ile 'somut imajlar' üretme tezahürünü ortaya koymaktadır.
- 2-) İnsan – insan ilişkisinin, yerleşik hayat ve kentleşme ile heterojenleşmiş rollerin ve hiyerarşinin gereksinimlerine uygun düşen 'ilişkisel imajinasyon'u ürettiği söylenebilir.
- 3-) Yoğunlaşarak artan üretimsel sürecin, üretilmişliğe dayalı oluşturduğu 'üretilmiş ekolojide' imajinasyonun, insan – doğa ilişkisi ve insan – insan ilişkisindeki gibi sınırlı sembol ve eylem kalıpları içinde değer bulmasından farklı olarak, 'üretilmiş ekolojinin' her aşamasını ve de bu süreçte yer alan veya sözü geçen her insanın bütün eylem ve rollerinin beklendi gelişime açık imajlar ile dekore etmesi, insanın kendi varlığını (var edişini) sanal bir doğallıkta anlamlı kılmaya başlaması ile sonuçlanmıştır.

Bunun bilgi kategorisine tanıdığı imkanları ise;

a-) Kavramsal temel: Bir mimari yapı, muayyen matematiksel işlemler ile yapılır ki, onun projesi ve yapı biçimi herkesçe anlaşılabilir bir değerdir. Söz konusu bu değer insan türüne ait kodlanmış bilgi alanıyla analiz edilir.

b-) Ampirik temel: Kullanılan malzemeler bilinen ve herkesçe bilinebilecek malzemenin analiz alanıdır. Örneğin ağaç, taş, demir vs. dış dünyanın genel geçer bilgisini içermektedir ki, bu insan türünün çevresinin, çerçevesinin çizilmesine zemin teşkil etmektedir.

c-) İmajist temel: İmajist bilgi dokusu farklıdır. Örneğin kültürden kültüre değişmektedir. Kültürün yabancıları için anlaşılması güç bir değer olarak açığa çıkar, kültürü üretenler tarafından dahi farklılık gösterecek değerler üretebilmektedir. Bu anlamda insan, kendi tipolojik özgünlüğünden kaynaklanan kodlamalarla oynayabilen ve kodları yeniden forme edebilen özel bir yetiye sahiptir. Bu dinamik-inşacılık ayrıca yeni bir bilgi kanalı olarak tezahür eder. Yani dönemsel ve eklektik bir durum değil potansiyel ve aktif bir durum olarak yerini korur. Daha açık bir ifadeyle dinamik-inşacılık durumu tipolojik bir yetidir, tarihsel değildir. Belki de tarihe tarih dememizi sağlayan bir bilgi kanalı yetisidir.

Muşamba dekorda fırçanın sahibi potansiyel hal üzerinde hünerle oynadıkça yabancı olmaya devam edeceğiz.² Yabancı olmaktan kurtulmak ise, aslında kendimizden kurtulmaktır. Bu

²Bkz. İzzetbegoviç (1994) insanın gölgesini kuma çizmeye başlamasıyla evrenden kopmayı başarmıştır der. Ayrıca o insanın kendi eliyle yaptığı aletlere bir ruh yüklemeye başlamasıyla kendi evriminde bir devrim meydana getirdiğini söyler.

bağlamda bilgi üretimi açısından benim anladığım manada insan Tanrı tarafından belirlenmiş doğada, şekle sokulmuş ve hamleleri de sınırlandırılmış bir varlık olarak bunların etkisinde de olmak kaydıyla özgür bırakılmış özel bir yanı bulunan özgün bir türdür.

İmgesel oluşumun en kritik yönlerinden birisi ise, şeyin kişisel karşı duruşla formüle olması ve paketlenmesi durumunu üretmesi bunun da aynı dilden konuşsak bile bazen imgesel geçiş sorunu ürettiği, yani özel bir “imge duvarı” meydana getirdiğini söyleyebiliriz. Örneğin sağcı bir kimsenin solcu bir söylemin kendisinininkine asla uyamayacağı refleksini söylem kodu farkıyla algılaması sürecinde olduğu gibi. Yani yargının kimden geldiği ve gelen yargının formatının deneyimlenmiş ve içselleştirilmiş imge yargısına uymaması sorunuyla karşı karşıyayız.

Bu durumda, sorduğu bir sorunun cevabını, kafasında kodlanmış gibi değil de, farklı bir formatta cevaplayan muhatapın cevabını geçerli saymamayı ve bu tavrı da meşrulaştıran bir vaziyetle karşı karşıyayız.

İmajoloji ve Bilginin Ontolojisi Üzerine

Başlangıçtan günümüze insan ile bilgi arasındaki ilişki, tartışma konusu olarak, canlılığından bir şey kaybetmiş değildir. Bu sorunun üstesinden gelemiyoruz. Birçok sorunu aşmamıza rağmen bu sorun tazelenen bir muamma gibi önümüzde durmaktadır. Doğal olarak bir araştırmacı ya da düşünürün bu ilişkiyi (bilgi-insan ilişkisi) yeniden yorumlaması kendiliğinden meşrulaşmaktadır.

a-) Kavramsal bilgi, b-) Ampirik bilgi: Dış dünyanın gerçekliği, ilişkileri ve işleyişine dayalı olarak bilgi algılamamızdır. c-) İmajist bilgi: İnsanın Tanrı ve doğa tarafından özgür ya da yarı özgür bırakılmış, insanın şeye özünden farklı anlamlar yükleyebildiği, sabote edilmiş ve kurgusal nitelikli olabilen, kişinin kendi özgünlük ve iç-dış konumlanışlarından kaynaklanan ve başkalarının da manipüle edilebilen benim imajist diye isimlendirdiğim bilgi kanalıdır.

Yukarıdaki bilgi kanallarının ortak ögesi, bu bilgi süreçlerinin farklı kanallardan kaynaklanmasına karşılık “imge” yoluyla “insani-bilgileşme” formuna dökülmesidir. Bu ikinci aşamada gelen dış dünyanın algılanması için de böyledir. Eliade’nin ifadesiyle, maddenin ruh üzerindeki çekiciliği (Eliade, 1992: XXIII) imgesel süreci doğurur. Çünkü nesnel bilgi tek başına nesnel bir bilgi değil, algısal ve fenomenolojik süreçten sonra imgesel bir bilgi kimliğiyle zihinde vücuda gelir. Gerçek, hem gözlemci ve onun davranışı hem de gözlenen olay ve nesnenin bileşimden oluşur (Weisskopf, 1996:104-105).

Kısacası insan, potansiyel, algıya dayalı ve de üretilmiş bilgiyi imge yoluyla ayırıştırır, paketler ve iletişilebilir hale getirir. Bu bağlamda bilginin imgesel düzlemde, tasnifi, ayrışıklığı, ilişki ve neliklerinin sorgulanmasını, tanıtlama ve tanımlamalarını, yeni bir disiplin sorunu olarak anlıyorum ve bu disiplin sürecine de “İmajoloji” adını veriyorum.

İmge-bilgi süreçlerinde birçok konu edilmesi gereken ilişki, tanım ve analiz söz konusudur. Ama öncelikle yukarıdaki modele uygun olarak imge düzleminde, bilgi bilinç ilişkisinin özellikle açıklanması ve irdelenmesi gerekmektedir. İmge bilinç ilişkisini görel olarak üç şekilde tasnif etmek mümkündür:

1-) Bilinçdışı imgeler³ (gizil ya da tanımsız imgeler koruma gönderileri niteliğinde ki bu

³ Bilinçdışı kavramı psikanalizimde özellikle de Freud ve onun tilmizi Jung’un tanımladığı bağlamdan farklı bir tanımla ele almak gerekmektedir. Hatırlanacağı gibi onlar bilinçdışılığı daha çok bilinçaltında yer etmiş giziller olarak anlar. Kişisel olarak bastırılmış, kaygı uyandıran ve hatırlanmak istenmeyen deneyimler ve

imgeler, bilincimizi kullanmadığımız ve farkındalığımızın olmadığı yargı ve tutumlarımızı etkileyen gönderi-imgeleri şeklindedir. Örneğin ilahi metinlerdeki müteşabihata karşılık gelirler.

ii-) Yarı-bilinçsel imgeler (ön kabullü imgeler, anlamlandırılmış imgeler): Sorgulamadan kabul ettiğimiz kabuller niteliğindeki aksiyom ya da postulat niteliğindeki kültürel (imajist nitelikli olabilir) ya da sağduyumuzdan (kavramsal ve ampirik bilgi kaynaklı olabilir) kaynaklanan yargı ve tutumlarımızı yönlendiren imgelerdir. Biz onların niçin öyle olduğunu gerekçelendirme gereği duymuyoruz. Yargısı netleşmiş ve fakat referansı muğlak imgelerdir.

iii-) Bilinçsel imgeler (anamlı imgeler, iç rasyonelitesi zihinsel bilinç işleyişimiz ve alışkanlıklarımızla paralel imgeler): Gerek iç dünyamızın gerekse dış dünyamızın gönderilerini entelektüel süreçten geçirerek tanımladığımız imgeler niteliğindedir. Ayrıca sorguya, analize tanımlanmaya tabi tutulmuş potansiyel, algısal ve üretimsel imgeler özelliğindedir. Yani imge içeriği gezgindir. Gezdiği katmanın yapısını bozmaz ama kendi farkında olma matuflüğünü yeniden düzenleyebilir. Örneğin 7 rakamı rasyonel bilinçte matematiksel bir değer, anlamlandırılmış bilinçte uğur sayısı, serbest imge mobilitesinde olmadık içeriklerin göstergeni olabilmektedir. Buna ek olarak mahiyet, formlar arasında yolculuk yaparak kendini tamamen başkalaşmış gibi yansıtabilmektedir.

iv-) İmgeler ya epistemik karmaşa ile sancılı ve yeniden indirgemeci tasnif ve örgütlenmelere konu olur ya da epistemik düzenleme ile rafine geçişlerin sağlandığı üretim alanlarına gerek destekleyici gerekse kümülatif tümücü üretim dengelemine dönüştürülebilir. Bu tamamen bilincin yol ayrımı konusu olarak önümüze çıkar. Uygarlık, metodoloji, disiplin vs. önemli örgütleyici kimlikler bu tercih sonunda yolunu bularak beşeri kolektif yada bireysel

duygulanımlar olarak anlaşılan bilinç dışılık Jung'da ayrıca bir özellik kazanarak Pareto'nun tortu ve türemelerini de hatırlatacak biçimde türe özgü evrimin kalıtsal olan bireyi aşan yönüyle (kimilerinin alt-beyin dedikleri) gündeme gelir. Ayrıca da daha çok insan davranış ve tutumunu olumsuz kaynaklarının temelinde yer alan bir olgu olarak yine çoğu kez tedavi amaçlı analiz edilmektedir. Bununla birlikte simgesel kodların okumasında rüya, mitoloji vs. gibi olguların anlaşılmasına yönelik önemli bir girişim olarak gözlenir. Fakat bilinç-dışılığın bu tanımları, eleştirel bağlamda ele almak kaydıyla, içermesiyle birlikte bilgi-imge ilişkisi bağlamında yukarıda tanımladığımız bir mahiyet ve biçimi söz konusudur. Öznenin duygulanım bütünlüğünün, iç hesaplaşma dışında, imgelerin en azından kendine özgü sistematik bir bilgi formu kazanacak kanallar arası farktan kaynaklanan filtreye uğrayarak birikmesine rağmen tek başına yeterince kimlik kodu kazanamamasına dayalı bir simge-gönderi ve alıcı ilişkisinden söz etmek mümkündür. Adeta bu imgeler üretim sürecine dahil edilmemiş ve fakat varlık ve mobilitesiyle de üretimi etkileyen, fırsat buldukça da gerek kendi başarılarına gerekse de yeni sentezlerle koda dönüşebilen kod ve moda uğramamış mahiyet, biçim ve süreçlerdir. İndirgemeci bir ifadeyle belirtmek gerekirse, bu imgeler maddeleşmemiş madde öncüllerine benzer bir karakter taşırlar. Bir varsayım olarak belirtelim: Diyelim ki madde bir kaynağıyla da henüz maddeleşmemiş öncüllerin olgunlaşmasıyla varlık bulur. Bu durumda bilinçdışı imgeler tıpkı bu süreçteki gibi henüz bilinçli ya da yarı bilinçli imgelerin olgunluğuna ulaşmamış imgelerdir. Fakat imgenin varlık süreci böyle bir evrimi zorunlu olarak izlemez. Bu üç hal de sürekli mevcut olabilmektedir. Ancak sürekli de bir birine dönüşebilen bir geçişkenliğe sahiptir. Yani bilinçsel bir imge bilinçdışı bir imgeden doğmak zorunda değildir, ancak doğabilir de. Burada önemli bir unsur da bizatihi bilinçdışı imgenin sürekli gönderilen bir öncül olduğu gerçeğidir. Her an alıcılığımız bu türden imgelerin tacizi altındadır. Ayrıca bu imgeler çok yönlü ve o kadar da kombinezonik olarak duyulamamızı ve algılamalarımızı işgal ederler. Başka bir örnekle ifade edersek örneğin bu imgeler Kant'ın bize öğrettiği fenomenolojik bilgi algısının dışındaki sürekli algılamalarımızdır. Mesela mekânsız ve zamansız olarak düşünülebilecek sonsuzluk evrenin kendisiyle yine sonsuz bir kombinezon kurarak bize saldırmasıdır. Dolayısıyla eğer Kant'ın ya da Husserl'in dediği gibi nesnenin bir algılama ve realite gerginliği varsa bu gerginlik bu durumda sürekli dinamik kalmaktadır. İşte o zaman kişiden kişiye ve de bizatihi kişinin kendisi için süreçte değişen bir fenomenolojik dinamikten bahsetmek gerekmektedir.

kaderlerin imge-bilgisel kanalını inşa eder.

İmajoloji Bağlamında Batı ve Doğu İslam Dünyasının Epistemolojinin Kısa Karşılaştırılması

İki bin beş yüz yıllık Batı düşünce geleneğinin en karakteristik özelliği mekanizasyona bağlı epistemik bir gelenek yaratmasıdır. Esasen Batı'nın akıl dediği şey de kendi üzerine ve kendi lehine geliştirdiği teknik düşünce sistematiğidir. Esasen bilim ve felsefe bilindiği gibi tam anlamıyla bir hakikat ve gerçek arayışı değildir. O daha çok Batı'nın kendi kriz ve sorunlarına bulduğu cevapların 2500 yıllık teknik sorunsallaştırmacı araçsal akla dayalı geliştirdiği bir bilgi biçimidir (Öztürk, 2012).

Bu süreç gerçekleşirken,

- a- Sorunsallaştırmalar belli dönemlerle, merkezlerle ve tecrübelerle (Batı) sınırlıdır;
- b- Özel akıllar (dönem, eğilim ve pozisyona göre) onu sistemleştirip, kavram ve teklife dönüştürür;
- c- Çıkar grupları ve baskı grupları (rol, güç ve imkânlarına göre) tarafından kurumsallaştırılır.

Batı düşünceliği bu sosyo-ontoloji (toplumsal ve politik cevher) üzerine geliştirdiği; epistemik tekniklerle (ontoloji, epistemoloji, etik vb. departmanlar; mantık, metreler, matrixler, matematik vb. ölçütler; nesne-realite, akıl-teori, algılama-yorum vb. araçlarla) bilgiyi sözleşmeye bağlar. Bunun için sorun ya da sorunlaştırmalar, bir postulat ve aksiyom üzerinden temellenir; belli metodik sistemlerle soruşturulup oluşturulur; ait olunan paradigma ve ideolojiye göre de paketlenip servis edilir. Belki bahsedilmemiş birçok ara unsur da söz konusu etmek gerekirdi ancak tema gereği buna gerek duyulmamıştır⁴.

Medeniyetimizin Değer/Merkez imkanlarına gelince, bunun tespitini yapmak sınırlarını belirlemek ilk elden çok kolay değildir. Zira medeniyetimiz tüm insan gerçekliğini mümkün gören, ancak tercih edene değer teklif eden kendine özgü bir sistematiği mevcuttur. Bununla birlikte cari durumlara ve gayr-i olana, yani kendinden olmayana, ona özgü hukuki, ahlaki, geleneksel ve toplumsal sözleşmeye dayalı olarak geliştirdiği sosyal bir uygulama çeşitliliğine 19. yüzyıl öncesi tüm dönemlerde rastlamak mümkündür. Bu büyük birikim maalesef 19. yüzyılın hoyrat paradigmaları tarafından tarih-dışı bırakılmıştır. Bu yüzden İslam Medeniyeti herkese kendisi olarak yaşama imkanı veren karakteristiği ve uygulaması gereği yerel değil tam aksine evrenseldir. Metaforik bir ifadeyle diyebilirim ki: Ezanlar okunduğu sürece çanlar da gönül rahatlığıyla çalacaktır.

Özetle Batı epistemoloji indirgemeci-tümcü (her şeyi kapsayan tekdüze) yaklaşımlar üretirken, Doğu-İslam dünyası limitleri netleştirilmiş ancak imkanları çoklu ve seçeneğe dayalı koridorlara imkan veren sosyo-epistemik yaklaşımlara üretebilmiştir. Son dönemde medeniyet tasavvurumuzu ulus-devleti pratiğine ve belki de daha dar bir cemaat ve kabile kültürüne indirgenerek “yerel değerlerimiz” şeklinde terkip edilmesi gerçekte Batı merkezci yaklaşıma duyulan kompleksle birlikte, medeniyetimizi anlamaktan çok uzak bir tasavvurun yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁴ Bununla birlikte geniş bilgi için *İmajoloji* (Öztürk; 2013); *Kriz Sosyolojisi* (Öztürk; 2011); *Medeniyet ve Sosyoloji* (Öztürk; 2015) adlı çalışmalarda geniş ve detaylı analize rastlamak mümkündür.

Batı Epistemolojide Kaynak ve Teknikleştirim Sorunu⁵

Batı tarihi açısından Felsefe ve şiir gerginliği kadim bir sorundur ve bunun birçok başka nedenle birlikte sosyo-politik nedenleri vardır. Birçok felsefi metinde ya da entelektüel mülahazalarda Platonun şairi siteden (şehir) kovduğu vurgulanır. Buna gerekçe de Platonun taklide açtığı savaş, çoklu anlama biçimine meydan okuması gösterilir. İçeriğe çok değinmeden hemen mahkûm edeceğim. Platon burada politik ve çıkar çatışmasını epistemik maskeyle gizlemiştir. Platon şairi kovmuştur çünkü –radikal ifadelerle- şair esasen tanrıları yaratan, dolayısıyla devleti ve toplumu yaratan, şekillendiren ve yönlendiren büyücüdür. Nitekim mitosların rolü bu bağlamda merkezi bir öneme sahiptir. Bunun birçok döneme özgü sosyo-siyasal nedeni vardır, ancak olayın batı ve batı-dışı toplumlarla olan ilişkisi de belirleyici bir öneme sahiptir. Özellikle şairler doğunun yağmalanmasının meşrulaştırıcı kâhinleridir (Aslında kâhinler ifadesi yetersiz kaçmaktadır, peygamber ifadesi etik ve epistemik anlamda yanlış düşerdi, doğrudan tanrıları da var eden ya da tanrılar hükmünde bilgi ve bilgelik rolleri de vardır, felsefenin etimolojisinde de bu tartışma çok önemlidir. Esasen felsefe kavramının kendisinin ortaya çıkmasında bu diyalektiğin büyük bir önemi var. Ama bunu anlamadan felsefe niye mütevazı bir iddiayla “bilgelik-sevgisi” şeklinde terkip olunmuştur savı anlamsızlaşır. Bu söylediğimi uzun uzadıya açıklamayayım, lakin felsefeciler iyi anlayacaktır). Yani gözleri olmayan tanrılar adına rüya gören adamlardan bahsediyoruz, tanrıların gözü, kulağı ve dili olmuşlardır, bu rolü daha sonra filozoflar üstlenmek isteyecek, sonra da bu epistemik ilişki olduğu gibi Hristiyan din adamlarına tevarüs edecektir⁶.

Şayet şairlerin bu tarihi büyük rolünü bilmez isek, Kuran-ı Kerim Fuzuli hazretlerinden ne istiyor ki şairleri bu denli acımasızca eleştiriyor diye zannedebiliriz. Bu manada Şuara Süresinin son ayetleri oldukça manidardır; özellikle “onlara uyanlar azgından başkası değildir” ifadesi bu bağlamıyla daha iyi anlaşılacaktır sanıyorum. Aksi takdirde “iman etmiş ve salih amel işleyen” şairleri bundan ayırması doğrudan şiir teknolojisine bir kastı olmadığını oldukça açıkça bir belirlenimidir. Bu bağlamda Fuzuli’nin (burada Fuzuli örnek olarak tüm divan şiirini temsilen kullanılmıştır) yerinin başka bir nitelik arz ettiği ayrıca önem kazanır. Fuzuli’nin yerinin ayrıca önem kazandığı Doğu-İslam dünyası ve Batı geleneği ayrımı ile pagan dönem ve sonrasının işlev ve rollerinin başkalaşmasını fark edemez isek Fuzuli’yi de “şiir ve patron”

⁵ Bu bölümde daha önce yayımlanan *Divan Edebiyatı ve Felsefe* yazımızdan faydalanılmıştır.

⁶ Nitekim temerküz etmiş Hristiyanlık sosyo-epistemisinde din adamı Tanrı (İsa) adına dini terkip eden ve en önemlisi din ile insan ilişkisinin tüm tezahürlerini tanzim eden bir rol üstlenecektir, yani kurumsal olarak Tanrının dinamik sözcüsü, temsilcisi; kulağı, gözü, sözü ve yargısı olacaktır. Böylece vahiy Tanrının Peygamberlerine gönderdiği bir metin olmaktan çıkacak, doğrudan kurumsal sosyo-politik ve sosyo-epistemik dinamik bir metin olma hüviyetine kavuşacak, din olgusallaşarak (tıpkı tanrının İsa bedeninde olgusallaşması gibi) ve belli ölçüde hiyerarşik bir kulüp niteliği kazanacaktır. Bu da kurumsallaşan Hristiyanlığın Roma’yı dönüştürmesinden çok Romanın Hristiyanlığı dönüştürmesinin bir sonucu olarak açığa çıktı. Şairin bu rolünün Hristiyan din adamına geçmesi de büyük ölçüde felsefenin ara rolü sayesinde olduğunu da düşünmemiz mümkündür. Bu süreç teknolojik olarak Modern düşünme teknolojilerine de olduğu gibi tevarüs etmiştir. Esasen İslam dünyasında Peygamberler mi üstün filozoflar mı, sorusunun temelinde de bu batı egemen ihtiras epistemik diyalektiği yatmaktadır. Tanrı adına kim söz söyleyecek, aslında filozof bu bağlamda tanrıyı kendisi yaratmak ister. İslam dünyasının insanın insana mutlak patronluğuna vahiy metni üzerinden verdiği sona filozof kendisi üzerinden yeni bir yol arar. Oysaki şunu açıkça belirtmek isterim; bendeniz Efendimizin pabuçlarına konan bir toz zerresi olsam onun mübarek ayaklarına zahmet olurum diye korkarım. Bunu böyle ifade ettiğim için de acaba ona saygısızlık etmiş miyimdir diye endişe duyarım. Ancak bana kafası çalışan, ilgisi olan gençler verin; size 10 yılda Aristotelesler, Kantlar, Hegeller belki de daha iyilerini hediye edeyim.

sistematiği içinde izah etmeye kalkarız ki -buna çok somut kanıtlar bulsak bile- kanaatimce bu uygarlık veritabanı karmaşasıyla büyük bir epistemikjetlagın yaşandığı talihsiz bir modelledir.

Benim kişisel kanaatim şudur ki medeniyetimizin birçok ayrıntısına vakıf 19. yüzyıl ve sonrası bilge alimlerimizin çoğu Batının indirgemeci sistematik aklının yörüngesindedir. Üstelik temas ettikleri bilgi ve değer çok farklı saiklere yaslanmasına rağmen, sorunları Batılı alimlerin teorik belirlenimlerini esas alarak izah etmeye çalışıyorlar. Yani malumat, bilgi, bilgeli fevkalade ancak, postularlar, yargılar, metotlar, ve sistematikler alıntı. Bu büyük bir handikaptır. Sözü geçen terkipte de 'şiir ve patron'da da Batılı, zımparalanmış teorici aklın postulat ve yargı etkisi çok büyüktür. Ki sözü geçen büyük ustanın nadide eserleri ve aşılması güç çalışmaları maalesef batılı sistematiklerce rehin alınmıştır. Maalesef bu büyük bilgelik alternatif teoriler vaazına dönüşmemiştir.

Sorunun ana tespitine yönelik sava döner isek öncelikle şiirin doğrudan felsefi teknolojideki gibi bir bilgi üretmesine gerek yoktur. İkincisiyse felsefi teknolojinin çıktısının şiir teknoloji çıktısından çok bağımsızlaşan bir yargı alanı oluşturmadığı gibi ikisi de aynı motivasyonlarla çeşitli hedefler ihtiva edebilirler. Yani sosyo-politik sonuçları bakımından birbirinden rol çalma şansları çok fazladır. Paradoks gibi görünen bu tespitin tarihsel nedenleri vardır. Öncelikle Antik batıyı şairler kurgulamış ve kızıl elmalarını parlatmışlardır. Fakat dünyayı ele geçirmek isteyen batının daha anlaşılır kodlara ihtiyacı vardır ve felsefe burada devreye girerek ritmik gizemlerle gaza gelmiş batıya gideceği yolun matematiksel haritasını çizmiştir. Yani emperyal fikrini şair vermiş emperyal olmasını felsefe ve bilim sağlamıştır. Dolayısıyla Batı emperyalizminin mimarları şairler, mühendisleri ise filozof ve bilim adamları olmuştur.

Ancak tarihsel olarak yapay zekâyla yapan zekâ arasında batı medeniyetinin doğası gereği de bir diyalektik meydana gelmiş, çıkar çatışması söz konusu olmuştur. Nitekim Platon Devlet (Diyaloglar) kitabının en büyük amacının kimin patron olacağı sorusuna verilen cevabı ihtiva ettiği gerçeği okuyan hiç kimse tarafından yadırganamaz. Evet batı dünyasının en büyük arayışdır; patron kim olacak?

Bu arayışını teknik metodik bir sahayla da meşrulaştırdı. Esasen tüm batı felsefe ve bilim tarihi bendenizin tanımıyla **metodik-üçgen** evrimine bağlıdır. Dönemler değişir postulatlar ve modeller başkalaşır ama oyun kurgusu genel olarak bu üçgenin dönemsel evrimi şeklinde açığa çıkar. Madde/Realite/Duyu/Mutlak bilgi vb. -Akıl/Rasyonalite/Sağduyu/ Sağlam bilgi vb.- Kaos/Belirsizlik/Seçenek/Şüphe/Ego merkezilik vb. Bu iddianın felsefe ve bilim tarihindeki dönemsel tüm izdüşümlerini burada analiz etmek mümkündür. Ama şimdilik bu sınırlamayla yetinmek kâfidir. Geniş bilgi için İmajoloji kitabındaki ilgili bölüm incelenebilir.

Kavramanın Katmanları Üzerine Bir Deneme⁷

Bilindiği üzere, bilimsel faaliyetlerde bir olgu ya da kavram veya onun ilişki ve imkânları temelde epistemolojik bağlamıyla incelenmektedir. Bu da temelde iki kanal üzerinden karşılık bulmaktadır. Birincisi ampirik (nesnel ilişki ve kökenleri aracılığıyla) yol ile, ikincisiyse

⁷ Bu bölümde "Sosyal Bilimlerde Kavram Ve Olgu modülasyonu Bağlamında Bir Tekno-Metodoloji Denemesi: Sekülerist Bilim İndirgemeciliğinin Din Kavram Ve Olgusuna Yaklaşımı Örneğinde", makalesinden faydalanılmıştır.

kavramsal çerçevesiyle. Fakat birçok sebepten bu yaklaşım da meseleleri anlamamızda yetersiz kalmaktadır. O sebeple bu çalışmada, bu aksaklığı telafi edecek bir model önerilecektir. Kavramların bir şeyin mahiyetini ilgilendirmesi kadar neleri çağrıştırdığı da çok önemlidir. Bu manada kavramların bir tarihi, bir süreci ve en önemlisi de bir kaderi olmalıdır. Epistemolojik yaklaşımın bize sağladığı imkânlarla bu konuda yol almamız mümkün (Öztürk, 2012, a) olabilir.

Kavramların bazı temel kanallar üzerinden dilde var edildikleri söylenebilir. Birinci olarak, eğer bir şey zihinsel ise biz onu tanımlarız ve isimlendiririz. Burada zihinsel bir mahiyete ve sürece sembolik bir isimlendirmede bulunmuş oluruz. Yani zihin “şey”i kavrar ve terimleştirerek onu dilde var eder. İkinci kanal ise, varlık sahasında olan şeyin (nesnenin) isimlendirilmesiyle kavradı ve terimleştirdi. Yani iki kanaldan beslendi; ya kurgusal ya da nesnel olandan. Üçüncü olarak ise kavram bizatihi çağrışımçı bir misyonu üstlenerek paradigmada mana bulan bir işleve sahip oluyor. Yani kavram ait olduğu sistematik üzerinden bir “şey”in yüklü göstergeni olma hüviyeti kazanmaktadır. Kısaca bir örnekle sorunsalı şu şekilde ifade etmek mümkündür: Örneğin “kitap” terimini ele alalım. Kavramın kendisi öncelikle bir tasavvura karşılık gelir. Öte yandan, bir kitap olgusundan da bahsedebiliriz. Bununla birlikte örneğin “Kitap’ta” böyle yazıyor denildiğinde bu bir misyonun bir değerler sisteminin çağrışımıyla anlaşılacak bir durumdur. Bu bir paradigmayı zorunlu kılar. Üçüncü örnekleme olduğu gibi, birçok kavram var ki biz onları ait olduğu ya da üretildiği paradigmlar sayesinde ve sosyo-tarihi zeminleriyle algılarız. Örneğin proletarya, burjuvazi, artı değer gibi kavramlar geçtiğinde, biz sadece belli mahiyetlerle ve süreçlerle sınırlı bir anlamaya gitmeyiz; aynı zamanda belli bir ideolojiyi ya da daha geniş manada bir yaklaşımı da doğal olarak söylem zemininde besleriz. Böylece terimi tekil bir temsilden yaklaşımsal bir araca dönüştürürüz. Bu da ele aldığımız meseleyi bir mecrada anlamamıza yardımcı olur.

İşin doğrusu böyle bir şey olmadan da ne bilim ne de ilim mümkün olabilir. Bilimsel metinler aynı zamanda kavram ve terimlerin imtihan alanıdır. Aidiyet ve savaş, öteki ve farklılık burada derinleşir ve etkileşimleri zihinsel iletişimsizliklere mahkûm eder. Bu iletişimmeden doğan (paradoks) etkileşim sürecini, “imge duvarı” olarak tanımlıyorum (Öztürk, 2008: 42). İşte tam bu noktada yeni bir durum söz konusu olmaktadır: O da, kesitleşmiş aktörlerin algılarını, tanım kodları üzerinden ve mahiyeti ıskalayarak; kimi kavram, olgu, algı ve terimlere pozisyonist bir anlam yüklemeyi başarmalarıdır. Bu da karşımıza sözünü ettiğimiz karmaşa olgusunu çıkarmaktadır.

Bu sürecin ne türden bir zeminde anlam bulduğunu kategori-sistematikte modüle etmek mümkündür:

1.İmgesel kategori: Bilinç dışılığı hedef alan zihindeki toplam algının, sembolik çağrışım şeklinde bir kavrama ilişkin yaratılmış, yarı psikolojik, kavramsal sabiteyi örgütlediği bir kategoridir. Bireyin rasyonel olarak, bütün boyutlarıyla izah edemediği bir düzenek olduğu için, indirgemeci gönderiler bu yapıya karşı ya yıkıcı, ya da kayıtsız bir ilgi uyandırır. Sosyal bilimsel metinlerde çoğu kez bilincinde olunmaksızın, bazı kavramlar bu imgesel yükleriyle metaforize edilirler. Bu da o kavramların bilimsel düzenekler içerisinde kendileri olmaktan başka bir şeyin temsilcisi olarak var olmalarını sağlar. Kavram ve olgu potansiyel olarak manipüle olmuş olur.

2.Semantik kategori: Kavram ve olgunun ontolojik ve işlevsel bütünlerini örgütleyen zihinsel karşılıkları olan, belli ölçüde stabil olarak vücut bulan anlam öbekleridir. İşlevsel olarak

rasyonel olmalarına karşılık, bağlamsallığı yansıtmadığı için dinamik manipülasyona imkân sağlayabilir.

3. Etimolojik ve epistemolojik kategori: Kavram ve olgunun doğuşu, gelişimi ve serüveni bağlamında gelişen dinamik bir bilgi sürecinden bahsedilebilir. Epistemolojik kategori bir olgu ve kavramın bağlamlarını; tarihsel koordinatını, uygarlık koordinatını, bir olgu ve kavramın kendi iç ilişki ve iletişimle dayalı koordinatını dikkate alan (Öztürk, 2012, b) bir yaklaşım olarak indirgemeye daha az imkân tanıyan bir düzenek sağlar. Ancak epistemoloji de ait olduğu uygarlık zihin ve bilim tezgâhının bir sonucu olduğu (Öztürk, 2011: 51-63) için bu modellemenin bir çıktısı olarak total profesyonel ve inatçı kendine özgü dogmatik bir manipülasyona sebep olabilir.

4. Disiplin ve Paradigmasal kategori: Her olgu ve kavramın paradigmasal bir bağlamı söz konusu olabilir. Bu, paradigmanın iddiasının anlaşılması için ne kadar elzemse, kavram ve olgunun o bağlamın dışına taşırılarak anlaşılması kavram ve olgunun anlaşılması açısından o kadar nakısalı bir durumdur. Burada paradigma ile kavram-olgu örgütlenmesi eşgüdümlü olarak tanımlanamaz. Aynı şekilde bir kavram ve olgunun bir disiplin içindeki rolü de bir başka disiplinin kullanımına indirgenemez. Bu bilinç ayrışmasını (Öztürk, 2011: 23) görmezden gelerek bir metinde kullanımı, kendine özgün epistemik bir karmaşaya yol açacaktır. Bundan çok daha önemli olanıysa bir paradigma, disiplin ya da öğretilerde bir kavramın birçok bağlamıyla ele alınacak olmasının bir tek kullanımıyla satın alınması riskidir.

5. İmajist kategori: Bir kavram ve olguya, istemli ya da istemsiz anlam yükleyerek sabotasyona uğratarak, kurgusal ve manipülatif amaçların bir aracı haline getirerek, operasyonel mevzi tutma üzerinden anlam yaratmayı örgütlemektir. Burada niyete ait kasıtlı ve araçlarla örgütlenmiş süreçsel bir macera vardır ve genelde bilimsel metinleri yönlendirerek manipüle eden yaklaşımların başında gelmektedir.

Bu yüzden kavram ve olguları kullanırken son derece titiz olunması ve eşyanın doğasına göre; olgu, zemin, dönem vb. faktörler göz önünde tutularak alternatif kavramlar geliştirilmesi gerekmektedir.

Yorum ve İnsanın Matematiği Üzerine⁸

Geometrinin imkanları üzerinden bir denemeyi kısaca ifade etmek isterim: Birden fazla noktanın ilişki ve işlevleri, matematiksel bağlamda her ne kadar da paralel yollu ve tek (mikro boyutları çoklu da olsa) çıkarımlı formülizasyon ve çıkarımlar içerdiği iddiasına dayanıyorsa da, bunun tam olarak böyle olmadığı ileri sürülebilir. Geo'nun metreleştirilme kanalları, nüanslara rağmen bu çalışmaya uygun düşecek şu üç kanal üzerinden cevap bulur: Buna ben dördüncü ve belki beşinci bir matematik teklifinde de bulunacağım. Zira matematik (en azından matematikleştirebildiğimiz durumlar) cangılda patika inşa etmeye ya da bulmaya benzer, güvenlidir, açıklayıcıdır, sonuç vericidir, ama tüm cangılı tüm boyutlarıyla garantiye almaya gelince, büyük güçlükler içermektedir.

Bunlardan birincisi Öklid geometrisi dediğimiz, maarif sistemimizde de öğretilen geometridir ki, mükemmel tasarı üzerine kurgulanmıştır. İkinci olarak ise karşımıza gölgeler geometrisi çıkar. Gölgeler geometrisine göre mükemmel doğrusal düzlem ve onun mükemmel işlevleri,

⁸ Bu bölümde; Sosyal Bilimlerde Metin Yazıcılığı Üzerine Meta-Matematiksel Bir Model Denemesi çalışmamadan faydalanılmıştır.

gölgesinin düştüğü zemine⁹ göre baştan aşağı ve tüm işlevleri ile konjonktürel hesaplama imkanları kazanır. Burada belirleyici faktör, fenomenen çok fenomenin kaynak olması kaydıyla, zeminin (yatay ve dikey konjonktürü) belirlediği bir işlem sürecinin, yani modifiye edilmiş dinamik bir modellemenin mümkün olmasıdır. Uzay geometrisine gelince, gölgeler geometrisi içinde de kendine yer bulan bir kanal olmasına karşılık bağımsız değerlendirilmesi de mümkün bir formülasyondur. Bu; birden fazla noktanın ilişki ve açılımları üzerinden tanımlanan doğruyu esas aldığımızda, başlangıç noktasından hedef noktasına kadar bükey evrenin, anladığımız manada, mükemmel doğrusaldan çok farklı seçenekler üreten, bir bakıma kuantumize olmuş iki nokta arasındaki belirlenimlerin gerekçelendirilmesi kaydıyla kendine özgü önceden saptanamaz, ancak modelleyicinin imkan ve araçlarına bağlı olarak açığa çıkmış, özgün tanım alanıdır. Dördüncü Matematiğe gelince onu uzay üstü matematik olarak tanımlıyorum. Bu matematik Mevla'nın bize bahsettiği ve de deneyimiz ve imgeleştiremediğimiz sahaya dairdir. Ayrıca manipülatif-matematikten de bahsetmek lazım bu da, maksatlı sabotajisyonun belli tutarlıklar içermesi biçiminde forme olabilir. Kötü amaçlı tevil diyebiliriz.

• **Epistemolojik Modelleme** Kavram ve olguların neliği, nasıllığı ve niçinliğini yatay ve dikey ilişkiler içerisinde analiz eden doğrusal ve görelî olarak kusursuz bir yöntemdir. Olgu ve kavramlar arasındaki ilişkilerden teknik argümanlara dayalı olarak sonuçlar veya yeni sonuçlar çıkarmayı hedefler. Metodolojik olarak ampirik ve rasyonel yaklaşıma dayanmaktadır. Batı tarihi açısından Kartezyen felsefe, aydınlanma felsefesi, pozitivist düşünce vb. düşünce akımlarının dayanağı ve hedefi niteliğindeki bir metodolojik kurgudur.

Sosyal bilimlerde metin oluştururken yapılan tüm çalışmalarda olgu ve kavramlar mekanik mükemmellikte formlarla anlaşılacak şekilde örgütlenebilirler. Açıkçası bilimsel faaliyetin alanına giren şey ancak bu şekilde örgütlenebilen nesne, şey ve sorunsallaştırmalardan mürekkeptir. Kısacası tasarımcı akıl ile gözlem ve nesne arasında mükemmel bir simetri kurulmadıkça bilimsel bir faaliyetten de bahsedilemez.

• **Hermonitik-Yorumlayıcı Modelleme** Kavram ve olgulardan hareketle sorunsallaştırmaların yatay ve dikey konjonktürdeki yeniden anlam kazanmaları üzerinden, kavram ve olguların ilişki ve dönüşümlerinden pozisyon yaratan sonuçlara dair çıkarsamalara imkan sağlayan yöntemdir. Temelde akılcı olmakla birlikte konu ettiği nesne veya şeyin kendine özgü olduğunu benimseyen bir yaklaşıma sahiptir.

• **İmajolojik Modelleme** Doğrudan rafine kavram ve olgularla tanımlanamaz, karmaşık, henüz bağımsız ontoloji ve fonksiyonlardan, özgün bağlamlara dayalı olarak imgesel temelli¹⁰ ve yer yer kavramsallaştırılıp olgusallaştırılabilen sonuçlar çıkarma imkanı sağlayan metodolojidir. Nesne, şey ya da semboller örüntüsünden dinamik yeni formüllere imkan tanıyan bir zemin üzerinde imgesel komplekslerle dayalı sınırsız üretimlere ilham veren bir metodolojidir.

• **İmge Üstü Saha** Bu saha ancak Nübüvvet (Gayb-i saha ve semavi teklifleri içerir) yoluyla duyabileceğimiz ve inanacağımız sahadır. Absürtlük ile hakikat, sınırsız kudret ile tesadüf bir birine çok yakındır. Birçok boyutu vardır. Metnin sınırlılığı nedeniyle detaylandırmak zordur.

• **Manipülatif Tevil:** Bu saha bir metnin amacını belli çabalarla ve tekniklerle tahrif edip kötü niyetli olarak bozmak ve yanlış anlaşılmasını sağlama ve başka birçok aşaması bulunan bir

⁹ http://www.cs.bilkent.edu.tr/~gudukbay/publications/papers/tba/Hesaplamaya_Dayali_Geometri.pdf.

¹⁰ Ali Öztürk, İmajoloji (Bir Disiplin Denemesi), Edim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 43-48.

çerçeveye sahiptir. “Raina demeyin unzurna deyin” ayetine bu çerçeve imajoloji kitabında değinmiştik. Elbette bu sahanın bile çok boyutlu katman ve çerçevesi olduğu açıktır.

- a- Muhkem aşamayı teknik aparatlarla bozma, kelime oyunları gibi.
- b- Subliminal faktörler, bunun birçok aşaması var değerlerin profesyonel tahribatı için imajolojide özel bir maddeler kategorisiyle uzun uzadıya açıkladık.
- c- Paradigmasal faktörler; bir bilgi türünün form ve motivasyonu zorunlu olarak insanı manipüle edebilir ve böyle kurgulanmış bir metodoloji ve bilinç-dışı donanım, her hangi bir metni de doğal olarak manipüle edebilir.
- d- Ya da metnin ve değerlerin birilerinin lehine diğerlerinin aleyhine maksatlı yorumlanması gibi faktörler.
- e- Din inanç ve kültür değerlerinin bilinç dışı irrite ve çirkin argümanlar üzerinden forme edilmesi ki dindar kesimlerde öncül bazı aktörlerin bu sürece epeyce yardımcı oldukları gözlemlenmektedir.

Kategorizasyona Dayalı Modellemenin Faydası

Öncelikle bir araştırmada araştırmamanın mahiyeti ve amacına bağlı olarak bu kategorilerden birini kullanmak mümkün olduğu gibi tümünü birden kullanmak da mümkündür. Bu kullanımlar araştırmamanın nesnesine ve hedefine bağlıdır. Örneğin araştırmamanın nesnesi pür-olgusal bir şeyse, burada epistemoloji yaklaşımının öne çıkması doğaldır. Buna bağlı olarak araştırma nesnesinin yansuları incelenecekse, yorumlayıcı yaklaşımların öne çıkması doğallaşmaktadır. Fakat araştırma nesnesi; ontolojisi gereği sembolik, imgesel, metafizik ve metaforik ise, burada İmajoloji yaklaşımı devreye girecektir.

Yani gerçeklik, olgu, kavram, sorun, sorunlaştırma vb. tüm şeylerin bağlamına ve metodik saptamalarına göre yeniden analitike ve kritike olunur. Örneğin bir mekanı analiz ettiğimizde görüngüler düzleminde birçok tespit bulabiliriz, üstelik başka saikler söz konusu oldukça resim değişir. Örneğin bir sınıfı ele alalım; öğrenci, kıyafetler, sınıf düzeni vb... şayet cinsiyetçi bir yaklaşım esas alınırsa bu sefer kadın-erkek, konumları sembolik kıymetlendirmeleri vb... mimari açıdan, ve başka bir çok açıdan çok farklı bir işleme karşılaşacağız. Ama eğer atomlar düzenine taşırırsak tüm resim değişir başka bir bilgi aralığı söz konusu olur. Ya enerji düzeyine inersek?... Bununla birlikte psişik analizlere girersek çok başka bir matematiğe ihtiyacımız olacağı kesindir. Yani koordinat sistemi her seferinde çok farklı biçimde forme olur ve o forme oluş genellikle o an ve o kompozisyon için geçerli bir hal alır.

Kaynakça

- Açıköz, H. M. (1997). *İletişim felsefesine giriş*. İzmir: Ayyıldız Ofset ve Matbaası.
- Eliade, M. (1992). *İmgeler ve simgeler*. Ankara: Gece Yay.
- İnalcık, H.(2016). *Şair ve patron*. Doğu Batı Yayınları..
- İzzetbegovic, A. (1994). *Islam between east and west*. USA: Reprint.

- Öztürk, A. (2012a). XXI. Yüzyıl çatışmacılığının sosyo-psiko-imgesel temelleri. *Sosyologca*, Sayı: 3.
- Öztürk, A. (2016). Bölgesel sorunların imajolojisi ve metafiziğini iskalamak üzerine bir deneme (diyarbakır örneğinde). *Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu*.
- Öztürk, A. (2017). Divan edebiyatı ve felsefe. 1. *Uluslararası Dil ve Edebiyatta Modernleşme ve Gelenek*. Karabük; 4-6 Ekim.
- Öztürk, A. (2013). *İmajoloji: bir disiplin denemesi* (2. Basım). Ankara: Elis Y
- Öztürk, A. (2012). İmge ve hak: batı ve batı-dışılık bağlamında marjinalize edilen insan hakları paradigmasının imgesel çerçevesi. *Sosyologca Dergisi*, Sayı: 3.
- Öztürk, A. (2011) .*Kriz sosyolojisi*. İstanbul: Doğu Kitapevi.
- Öztürk, A. (2017). Kudüs şehrinin metafiziği ve imgesel filozofisine külli bir yaklaşım denemesi. *Uluslararası Filistin Meselesi ve Türkiye Kongresi*, Konya.
- Öztürk, A. (2015a). *Medeniyet ve sosyoloji* (2. Basım). Ankara: Elis Yayınları.
- Öztürk, A. (2012b) .Sosyal bilimlerde metin yazıcılığı üzerine meta-matematiksel bir model denemesi. *Dini ve Felsefi Metinler Sempozyumu*, İstanbul.
- Öztürk, A. (2016). Şehir imajolojisi (ruh-i suret nazariyesi). *Uluslararası Şehir ve Medeniyet Sempozyumu*, Malatya.
- Öztürk, A. (2015b). *Yüzyılın sorunları ve sosyoloji*. (Editöryel Çalışma). Bartın Üniversitesi Yayınları.
- Weber, A. (1964). Felsefe tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- WEISSKOPF, W. A. (1996). Yabancılaşma ve iktisat. (Çev: Çağatay Koç). İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- [Http://www.Cs.Bilkent.Edu.Tr/~Gudukbay/Publications/Papers/Tba/Hesaplamaya_Dayali_Geometri.Pdf](http://www.Cs.Bilkent.Edu.Tr/~Gudukbay/Publications/Papers/Tba/Hesaplamaya_Dayali_Geometri.Pdf).